

2/ **WETENSKAPLIKE BYDRAES VAN DIE PU VIR CHO**
Reeks H: Inougurele Redes Nr. 2

3/ **DIE BEOEFENING VAN MAATSKAP-
LIKE WERK OP VERSKILLENDE TER-
REINE EN DIE VERHOUDING TUS-
SEN DIE BETROKKE INSTANSIES –
'N PRINSIPIËLE BESKOUIING**

D.J. Eloff

DIE BEOEFENING VAN MAATSKAPLIKE WERK OP VERSKILLENDE TERREINDE EN DIE VERHOUDING TUSSEN DIE BETROKKE INSTANSIES – 'N PRINSIPIËLE BESKOUING

Die onderwerp van hierdie rede is vandag van wesenlike belang nie net vanuit die praktiese nie, maar veral vanuit 'n teoreties-prinsiipiële oogpunt besien omdat daar drie instansies is wat die welsynsterrein betree. Dit is vir hierdie drie instansies van besondere betekenis omdat hulle gesamentlik en afsonderlik die algehele welsyn van die mens in nood ten doel het. Die samelewing as geheel, maar veral die mens in maatskaplike nood het hierby belang. Maar ook die maatskaplike werk in die algemeen en die professionele maatskaplike werker in die besonder het primêre belang hierby omdat dit die struktuur vorm waarbinne die hulpverleningsaktiwiteit verwesenlik word. Dit gaan hier nie om 'n anderse wyse van optrede en benadering van die maatskaplike werker verbonde aan die onderskeie instansies nie, maar wel oor die ordelike afbakening van die terrein, die primêre funksies en die verhouding tussen die verskillende instansies.

Oor die algemeen bestaan daar wel terreinafbakening tussen die instansies wat hulle met maatskaplike hulpverlening besig hou maar van tyd tot tyd gaan daar stemme op wat op onsekerheid dui soos die van Van Loggerenberg (1965, p. 127) as hy sê: „Daar word aanbeveel dat die huidige verstrengeling van die dienste van die staat, die kerk en die welsynsorganisasie op prinsipiële vlak hersien moet word en kragtens die skeppingsbeginsel van soewereiniteit in eie kring, en in selfstandigheid en onafhanklikheid, aangebied moet word”. Ook op die onlangse Nasionale Konferensie oor Welsynsbeplanning is sulke bewerings gehoor wat enersyds op onduidelikheid en onsekerheid dui en andersyds beslis nie bevorderlik is vir onderlinge vertroue en samewerking nie.

Soos uit bogenoemde afgelei kan word, gaan dit hier wesenlik oor orde op die terrein van hulpverlening en maatskaplike werk, 'n ordelike terreinafbakening en 'n ordelike verhouding tussen die verskillende instansies op die welsynsterrein. Vir my gaan orde om die religieuse grondmotief wat impliseer dat God die heelal of kosmos geskape het volgens sy orde. Grosheide skryf oor: „Orde. God is een God van orde. Hij wil dat alle dingen met orde geschieden (1 Cor. 14:40) en heeft aan Zijn werken orde dit is Zijn ordonantiën of ordeningen, gegeven (Ps. 148:6)” (Grosheide, 1934, p. 817). „God is geen God van wanorde, maar van eirènè, schrijft Paulus in 1 Cor. 14:33. Eirènè heeft hier de betekenis van orde. Waar eirènè heerst, staan alle dingen op hun plaats en functioneren daar naar Gods bevel. In Gods rijk heerst geen wanorde, maar orde” (Pop, 1964, p. 549).

In hierdie rede wil ek die hulpverleningsaktiwiteit histories bepaal, en

op grond van 'n struktuur-analise die bestemmings- en funderingsfunksies en die eiesoortige gesag van die kerk, staat en partikuliere welsynsorganisasie aandui, die beginsels ten opsigte van hulpverlening bepaal, waarna die verhouding tussen die drie instansies prinsipieel benader sal word.

1. HISTORIESE AGTERGROND

Maatskaplike hulpverlening aan behoeftige en lydende lede van die samelewing het deur die loop van die eeue verskillende vorme aangeneem. Die primitiewe volke, die Egiptenare, Grieke, Oosterse volke en Israel het elkeen hulle eie opvattinge oor hulpverlening ontwikkel. Onder die ingewing van God het die Mosadiese wette in verband met die versorging van die armes en die voorkoming van armoede ontstaan, sodat kerk en staat verenig was vir die stoflike sowel as vir die geestelike versorging van die volk (Biesterveld, Van Lonkhuijzen & Rudoph, 1907, p. 22). In die Nuwe Testamentiese Kerk het die Goddelike versoeningsliefde wat in Jesus Christus openbaar is, gediën om die uitverkore volk van God geestelik te red, en in die tweede plek die grondslag van die barmhartigheidsdiens gevorm — dit wil sê die ver-„gestalting” van die verhouding tot God en die verhouding tot die naaste. Gedurende die Middeleeue is liefdadigheid en hulpbetoon hoofsaaklik deur die monnikordes vanuit die kloosters georganiseer. Die Lutherse Kerk het as staatskerk die versorging van armes in hoofsaak 'n diens van die staat gemaak, maar die Calvinistiese Kerke het die diakonale amp in ere herstel en algaande die verhouding tot die staat suiwer probeer bepaal.

As gevolg van veral die Industriële Rewolusie van die 19de eeu was die staatkundige owerhede in verskillende Europese lande verplig om hulle op 'n besondere wyse met die bestryding en noodleniging van armoede en ellende in te laat. Die ekonomiese wantoestande het ook die kerke gestimuleer tot nuwe aksie en verder is dit betekenisvol om daarop te let dat talle liefdadigheidsverenigings en welsynsorganisasies tot stand gekom en tot die terrein van maatskaplike hulpbetoon toegetree het (Van Rooy, 1945, p. 41-42).

In teenstelling met die vroeëre vorme van hulpverlening wat so te sê uitsluitlik beperk is tot liefdadigheid aan armes, onversorgde krankes en vreemdelinge, deur sy nie-preventiewe karakter, onwetenskaplikheid in die sin dat geen pogings aangewend is om die oorsake van die kwaad te verwyder nie, asook die ongekoördineerde en ongeorganiseerde aard daarvan, het uit die bestryding van die wantoestande deur die kerk, staat en die maatskappy (deur sy liefdadigheidsverenigings en welsynsorganisasies) die moderne en beter geörende hulpverlening en maatskaplike werk ontwikkel wat hom van die vroeëre hulpverlening onderskei.

In Suid-Afrika word die ontwikkelingsgeskiedenis van maatskaplike

hulpverlening soms so ingedeel om die bemoeiing van sekere instansies te beklemtoon. So word eers verwys na die periode van kerklike bedrywighede, waarna partikuliere welsynorganisasies ontstaan het en die Departement van Volkswelsyn gestig is, laasgenoemde om die terrein van die staat aan te dui (Theron & Stulting, 1961, p. 11).

Hieruit kan histories afgelei word dat daar dus drie instellings of liggame is deur wie maatskaplike hulpverlening onderneem kan word en dit verteenwoordig ook sekere afsonderlike terreine, naamlik dié van die kerk, partikuliere inisiatief en die staat.

Verskillende skrywers het hulle ook al oor die terreinafbakening uitgelaat sonder dat absolute helderheid verkry is (Cronje, 1964, p. 21-30).

Bouwman (1928, p. 573) onderskei die drie terreine op die volgende wyse: „De *diakonale bediening* is niet van hetzelfde karakter als de *burgerlijke armenzorg*. Ook de *overheid* kan en mag zich niet onttrekken aan de verzorging der armen. Waar verwaarloosden en ellendigen zijn, die niet door de kerk of door de particuliere liefdadigheid geholpen worden, moet de overheid helpen optreden”. Volgens hierdie definisie word implisiet wel ’n mening gegee betreffende die volgorde van betrokkenheid by hulpverlening, naamlik kerk, partikuliere inisiatief en die staat, maar dit gee nie helderheid oor die afbakening van hulle afsonderlike terreine nie.

Vanuit Christelike standpunt word die tydelike werklikheid wat onder andere staat, kerk en partikuliere inisiatief omvat in sy eenheid en verskeidenheid van samelewingsvorme die neerslag van normatiewe struktuurprinsipes wat in die samelewingsorde sinvol geïntegreer is. Die staat, die kerk en die partikuliere welsynorganisasie is die neerslag of verwerking van Godgegewe normatiewe strukture wat hul aard en onderlinge andersheid aan die rykbedeelde skepping van God ontleen. Elke lewensvorm is daarom in die Wet van God begrens en lê saam met alle ander soewereine lewensvorme in ons gedifferensieerde samelewingswerklikheid in ’n enkaptiese vervlegtingsstruktuur ingebed. Dit is ’n veelheid wat tot ’n eenheid geharmonieer is (Van Loggerenberg, 1965, p. 7).

Die vir my aanvaarde skeppingsbeginsel van soewereiniteit in eie kring handhaaf die selfstandigheid en soewereine bevoegdheid van elke lewensvorm kragtens ’n eie normatiewe funderings- en bestemmingsfunksie, met ’n eiesoortige tipiese gesagsbevoegdheid. Die soewereiniteitsbeginsel handhaaf derhalwe ’n strukturele en funksionele gesagsbegrensing van alle individualiteitstrukture.

Voordat die drie onderskeie terreine in behandeling geneem word met die oog op ’n prinsipiële omlýning en afbakening van die hulpverleningsaktiwiteite, is dit nodig om ’n struktuuranalise van elkeen te maak om die funderings-, bestemmings-, en gesagsfunksies na vore te bring. As gevolg van die omvang van hierdie onderwerp sal slegs opsommend daarna verwys word.

2. STRUKTUURANALISE VAN DIE KERK, PARTIKULIERE INISIA-TIEF, EN DIE STAAT

2.1 Die kerk

Volgens Spier (1950, p. 219) is die kerk 'n pisties (of geloof) gekwalifiseerde, dit is 'n geloofsgemeenskap met 'n normatiewe individualiteit-struktuur wat in die Woord-diens, sakramentsbediening en menslike ampsbediening verweselik word. Dengerink (1948, p. 121) beskryf die tipiese kenmerke van die kerk as die verkondiging van die Woord en die bediening van die sakramente.

Die kerk as samelewingsvorm kan volgens Dengerink (1948, p. 210) en andere gekwalifiseer word deur twee radikale funksies van geloof en die Woord van God en vertoon ook 'n tipiese historiese fundering. Die funderingsfunksie van die kerk word bepaal deur die historiese mag van Gods Woord. Dit is die mag van Christus wat deur sy Woord en Gees Sy volk regeer. Christus het dan self hierdie swaardmag van die Woord ingestel deur aan die kerk die ampte en die sakramente te gee wat alleen as geloofsmag begryp kan word (Spier, 1950, p. 220).

Hierbenewens het die kerk ook 'n unieke permanente gesagstruktuur wat net soos die funderings- en bestemmingsfunksies pisties gekwalifiseer is en in die historiese mag van die Woord veranker is. Dit is 'n dienende gesagsfunksie.

2.2 Die staat

Die staat as spesifieke samelewingsvorm is 'n verskynsel van die moderne samelewing en word deur Van Dijk (s.j. p. 110) omskryf as „... het verband der openbare samenlevingsorde van overheid en onderdanen, op de basis van het monopolie der zwaardmacht over een bepaald cultuurterritoir, naar de norm van de harmonisering van de private belangen in (de verzorging van) het openbaar (algemeen) belang in de zin der gerechtigheid”.

Die staat as samelewingsvorm word gekwalifiseer deur twee radikale funksies van reg en mag. Volgens Spier (1950, p. 203) is die tipiese funderingsfunksie van die staat die monopolistiese organisasie van die swaardmag oor 'n bepaalde territoriale kultuurgebied. Sodoende dra die staat 'n normatiewe karakter wat inhou dat die staat die swaardmag na binne en na buite só moet organiseer dat dit behoorlik funksioneer. Die funksie van die swaardmag gee aan die staat 'n unieke fundering en word in Christelike sin as ampsfunksie van die owerheid naamlik as wetgewer gehandhaaf.

Dengerink beweer dat die bestemmingsfunksie van die staat slegs gevind kan word in die juridiese aspek en dat die staat deur die regsfunksie gekwalifiseer word wat dit van alle ander strukture in die samelewing onderskeidend

begrens.

Hierdie regs- en magsfaktore is die onverbreekbare korrelasie tussen die bestemming en fundering en is ook in die bestemmingsfunksie van die staat as regsgemeenskap die bepalende faktore. Daarom gee die regsverhouding van owerheid en onderdaan tipies uitdrukking aan die gesagsfunksie van die owerheid wat uit die aard daarvan 'n dwingende gesag is. Dit is trouens 'n dwingende verbandsgesag wat in die swaardmag gefundeer is en daarom sal die ampstaak van die owerheid, ook waar dit die welsynsaktiwiteit van die staat betref, altyd deur 'n juridies-dwingende gesag gekenmerk word. Owerheidsgesag is dus wesenlik te onderskei van kerklike geloofsgesag en die liefdesgesag van die welsynsorganisasie.

2.3 Die partikuliere inisiatief

Waar die kerk en die staat deur God self ingestel en in stand gehou word is daar ander instellings wat op grond van menslike inisiatief ingestel word. Hierdie terrein word deur Spier (1950, p. 225-226) beskryf „... als het brede veld van die persoonlik vrijheid, waarop de mensen buiten de institutionaire verbandsverhouding met elkaar omgaan als gelijken en zich met elkander organiseren kunnen ... En uit de maatschappelijke organisatie resulteren de verschillende maatschappelijke verbanden, die alle historisch gefundeerd zijn, wyl ze tot stand komen door positieve vorming op de grondslag van een bepaalde macht”. Die partikuliere welsynsorganisasie se tipiese fundering is geleë in die historiese, liefdesmag, wat deur die magsaspek van uit die etiese in retrosipasie op die historiese is, soos dit tot uiting kom in die groot gebod „Jy moet jou naaste liefhê soos jouself” gesien in die lig van die gelykenis van die barmhartige Samaritaan en as praktiese uitlewing van die gebod.

Deur die eeue heen het hierdie liefdesmag na aanleiding van noodtoestande tot uiting gekom in georganiseerde optrede waardeur noodleniging tot stand gekom het.

Die bestemmingsfunksie vervul in die daaglikse lewe die kwalifiserende omgangsfunksie wat in die sosiale aspek geleë is.

Hoewel die bestemmingsfunksie van maatskaplike verbande baie verskillend kan wees, hang dit altyd saam met die doelstellings van elkeen as die rede waarom die organisasie in die lewe geroep is. Daarom sal die doelstellings van elke welsynsorganisasie 'n duidelike aanduiding van sy bestemming funksie gee. Die welsynsorganisasie met sy noodleningsdiens ten doel, het sy bestemmingsfunksie in die etiese (liefdes) aspek. Die toestande van nood waarmee die welsynsorganisasie gedurig te doen kry en die eise wat dit aan die naasteliefde stel, bepaal die doel en bestemming van die vrywillige welsynsorganisasie. Hoewel die bestemming en doelstelling in verband met mekaar staan is dit tog nie dieselfde nie omdat doelstelling 'n wyer begrip vorm soos Spier sê (1950, p. 225, 226): „Want terwijl de bestemmingsfunctie

steeds beperkt blyft tot het *interne* verbandsleven, grijpt het doel vaak verder, wanneer naamlik het oogmerk voorzit, dat het verband buiten z'n eigen interne sfeer zal inwerken op het breder veld van de maatschapsverhoudingen”.

Hierbenewens vertoon die partikuliere welsynsorganisasie 'n aard-eie gesagstruktuur soos gekwalifiseer of gekleur word deur sy struktuurprinsiepe en sy gesag-ontslag word ontleen aan die sosiale funksie.

Laat my toe om dit so op te som, naamlik dat die leidende funksie van die staat die juridiese is, die van die kerk die pistiese, terwyl die etiese funksie die welsynsorganisasie kwalifiseer. Die staat, kerk en die partikuliere welsynsorganisasie word dus begrens en onderskei deur die juridiese swaardmag, die pistiese geloofsmag en die etiese liefdesmag.

Die staat, kerk en partikuliere inisiatief sowel as al die ander samelewingsvorme, elkeen met sy eie besondere bevoegdheid en tipiese belange is op „... universele en tegelykertyd onverbreekelike wyse met elkaar verbonden” (Dengerink, 1948, p. 221) sonder dat daar sprake van universalistiese oorheersing of individualistiese losheid is. Daar bestaan egter 'n tipiese struktuurvervlegting waarvan Dengerink (1948, p. 222) skryf: „Een wezenlijke enkaptische struktuurvervlechting veronderstelt... dat de in deze vervlechting fungerende dingen en sociale verhoudingen inderdaad een eigen interne struktuurwet bezitten”.

Met die oog op 'n beter begrip van die grondslag, beginsels en wyse van hantering van maatskaplike hulpbetoon deur die betrokke drie instansies, sal vervolgens aandag geskenk word aan die fundamentele beginsels van die aangewese liggame vir die beoefening van maatskaplike hulpverlening en professionele maatskaplike werk.

3. DIE FUNDAMENTELE BEGINSELS VAN EN DIE AANGEWESSE LIGGAME VIR DIE BEOEFENING VAN HULPVERLENING EN MAATSKAPLIKE WERK

Vir die bepaling van die beginsels waarop die uitoefening van hulpverlening en maatskaplike werk behoort te berus, asook die instellinge of liggame wat kragtens hierdie beginsels geroepe is om dit te beoefen, word aansluiting gevind by Van Rooy as hy skryf: „Wat die beginsels... betref, oorwen die Calvinisme die bestaande verwarring deur die volgende drie grondbeginsele te onderskei:

3.1 Die beginsel van *heiligende* of *saligmakende* liefde wat in Christus en sy soenlyde tot openbaring gekom het, en wat die grondslag vorm van die barmhartighedsdiens van die kerk.

3.2 Die beginsel van *naasteliefde* wat een van die onontbeerlike voorwaardes vorm vir die bestaan van 'n volk en wat die grondslag vorm vir die arbeid van alle maatskaplike volksorganisasies.

3.3 Die beginsel van *geregtigheid* wat as grondslag dien vir enige vorm van staatsarbeid en staatsoptrede" (Van Rooy, 1945, p. 45).

Tesame met die bepaling van die spesifieke liggame, instansies of terreine, moet ook die beginsels waarvolgens die beoefening van hulpverlening en maatskaplike werk behoort te geskied, afsonderlik ontleed word om enige verwarring te voorkom.

3.1 Die beginsel van heiligende of saligmakende liefde as grondslag vir die barmhartigheidsdiens van die kerk

As uitgangspunt vir die bepaling van die beginsel van heiligende of saligmakende liefde as grondslag vir die barmhartigheidsdiens van die kerk, word die woorde in Johannes 3:16 geneem: „Want so lief het God die wêreld gehad, dat Hy Sy eniggebore seun gegee het, sodat elkeen wat in Hom glo, nie verlore mag gaan nie, maar die ewige lewe kan hê" (Johannes 3:16).

Hier word gepraat van heiligende liefde omdat dit te doen het met die liefde van God vir die mens, en van saligmakende liefde omdat God hierdie liefde in Christus aan die mens geskenk het ten einde sy saligheid vir hom te bewerkstellig en daardeur Sy eie Naam te verheerlik. Uit die aard van die saak vorm hierdie beginsels die grondslag van al die arbeid van die Christelike kerk op aarde (Van Rooy, 1945, p. 46).

Dit moet duidelik gestel word dat die arbeid van die kerk in die eerste en belangrikste plek nie bestaan in die beoefening van hulpverlening en maatskaplike werk nie, maar wel in die instandhouding en uitbreiding van Gods Koninkryk op aarde. Net soos die leeramp en die opsiensamp, lê die hoogste taakvervulling van die diakonale amp nie net binne die kosmiese werklikheid nie, maar styg daarbo uit en reik heen na die hemel en die ewigheid. Daarom: „Het Ambt is in Christus' Kerk niet een instelling van menschen, maar een instelling van Christus, als Koning der Kerk, uitgaande" (Kuyper, 1909, III: p. 468). (Vergelyk ook Biesterveld, 1908, p. 221).

Na aanleiding hiervan skryf Van Rooy (1945, p. 46): „Vir hierdie heerlike taakvervulling deur die diakonale barmhartigheidsdiens moet die kerk vir hom sy Koning Jesus Christus as voorbeeld neem, wat, behalwe die verkondiging van die verlossingsevangelie, ook hoëpriesterlike barmhartigheidsdiens verrig het deur strome van seëninge en weldade van sy uitgestrekte hande op ellendige en nooddrufte mensekinders te laat neervloei. Hy laat ter voortsetting van Sy priesterlike barmhartigheidsdiens die diakonale amp instel om dit uit te oefen kragtens die goddelike liefdesbeginsel,

waarvan Hyself die beliggaming is". Die prediking van liefde en geregtigheid is nie losgemaak van die beoefening daarvan nie, soos daaruit blyk dat naas die leer- en regecrampste van die kerk ook 'n amp of diens van barmhartigheid ingestel is. Biesterveld en andere skryf hiervan: „De allereerste taak van die barmhartigheid is ieder in staat te stellen zijne roeping voor God te volbrengen" (Biesterveld et al., 1912, p. 228). Hulle rig egter terselfdertyd 'n waarskuwing: „Sommigen meenen dat de waardigheid van het ambt (dit wil sê van die „diaconaat") meebrengt om zoveel mogelijk heel het levensterrein onder het ambt te stellen. Naar hen is er eigenlijk geen plaats meer voor het oefenen van barmhartigheid door de gelovigen. Nu heeft het diaconaat zeker allereerst zich te richten op het natuurlijke, terwijl de dienst des Woords en die van het ouderlingschap zich allereerst richten op het geestelijke. Maar bij alle ambten geldt de bepaling: zoover de taak van de geïnstitueerde kerk op dit terrein zich uitstrekt" (Biesterveld, et al, 1907, p. 239). Daarom beweer Bouwman (1928, p. 573) tereg dat die diakonale bediening nie van dieselfde karakter is as die burgerlike hulpverlening of dié van die staat nie.

Die kerk het daadwerklik 'n taak en roeping in verband met barmhartigheidsdiens, daarom moet vervolgens gelet word op die kanaal van hierdie diens.

3.1.1 Die kanaal van kerklike barmhartigheidsdiens

Die Protestantse kerke beoefen barmhartigheidsdiens deur middel van die diakonale amp. Hierdie amp is vroeg in die eerste christelike gemeentes ingestel omdat sommige lidmate gekla het dat hulle in die daaglikse versorging van die armes oor die hoof gesien is. Omdat die apostels te besig was met die verkondiging van die Christelike Evangelie, is daar derhalwe persone aangewys met hierdie taak as hoofdoel.

Biesterveld et al. (1907, p. 230-231) skryf dat die „... taak van den diaken" is „... dienend van aard" en tweedens „... dat hun arbeid zich niet alleen op het stoffelijke, maar ook op het geestelijke richt". (Vergelyk ook Coughlin, 1965, p. 15-22). Hulle skryf verder: „De geestelijke verzorging geldt niet den geestelijken arbeid die gereserveerd is voor het huisgezin, de school, den staat. De kerk doet de beginselen prediken die voor elk levensgebied gelden, maar past die niet toe in de practijk van het gansche leven. Zij sticht geen scholen en Universiteiten. Zij roept geene kiesvereenigingen in het leven, geeft geen oplossing van die sociale quaestie, enz. Zoo staat het eveneens met het diaconaat. Alleen wanneer de geloovigen alles nalaten, kan het ambt bij wijze van subventie allerlei ondernemen, waartoe het uit zijn aard niet geroepen is, en wat toch voor de welstand des levens noodig is" (Biesterveld, et al, 1907, p. 239-240).

Van Rooy (1945, p. 46) sien die kerklike barmhartigheidsdiens soos volg:

(1) Die diakonale barmhartigheidsdiens van die kerk skakel onvermydelik aan by die maatskaplike hulpverlening van die staat en die partikuliere welsynsorganisasies.

(2) Die diakonale barmhartigheidsdiens van die kerk mag nooit met die hulpbetoon van die staat en die partikuliere inisiatief gelyk gestel word nie: dit moet sy besondere eksepsionele karakter onder alle omstandighede behou.

(3) Dit spreek vanself dat die kerklike barmhartigheidsdiens onderneem moet word in die lig van die beginsel wat in die woorde van Paulus opgesluit lê: „Laat ons dan, terwyl ons geleentheid het, aan almal goed doen, maar die meeste aan die huisgenote van die geloof” (Galasiërs 6:10).

Deur die loop van die kerkgeskiedenis is die diakonale amp in mindere of meerdere mate beklemtoon, en het dit dikwels heeltemal passief geword en selfs totaal verval soos in die Roomse Kerk. Na veral die kerkhervorming en die ontwikkeling van die Calvinistiese siening, is die diakonale amp weer in ere herstel, sodat verwag kan word dat veral die drie Afrikaanse kerke die diakonaat sterk sal beklemtoon. In Suid-Afrika was die diakonaat dan ook nog altyd die sterkste middel en kanaal van kerklike barmhartigheidsdiens.

Dit is egter van besondere belang dat die kerk hom moet oriënteer met betrekking tot die terreinverdeling en samewerking. Die ontwikkeling op alle gebiede stel nuwe eise en uitdagings wat deeglik in ag geneem moet word sonder prysgawe van die tradisionele beginsels van kerklike barmhartigheidsdiens. So byvoorbeeld kom die vraag op of die diaken, dikwels van die jong lidmate sonder baie lewenservaring, opgewasse is om die gekompliseerde probleme van die moderne geïndustrialiseerde samelewing die hoof te bied in hulle hulpverlening aan lidmate.

Wijnters (1964, p. 142) antwoord hierop as hy skryf: „Willen wij in onze tijd voldoen aan wat Christus van ons vraagt aan barmhartigheidsbetoon dan zal ons diakonaat zich – onder h  ar verantwoordelijkheid – laten bijstaan door het christelijk maatschappelijk werk”. Hy s   verder: „Onze diakenen hebben al lang ontdekt dat in deze tijd hun de kennis en de tijd ontbreken voor een *verantwoorde* hulpverlening. Om te voldoen aan de plicht tot helpen, onvereenkomstig de moegelikhede van deze tijd, moet de gemeenschap zich wel bedienen van het werktuig van de organisatie, dus van onze Stichtingen voor maatschappelijk werk” (Wijnterp, 1964, p. 142).

Georganiseerde maatskaplike werk word of behoort uitgevoer te word in noue samewerking met die diakonie omdat die diaken „bekleedt een centrale positie in het proces om door middel van het georganiseerd christelijk maatschappelijk werk, gestalte te geven aan een volwaardige zorg voor al wat bedrukt is...” (Wijnterp, 1964, p. 142).

Wijnterp sien die oplossing van die probleme van ons ingewikkelde samelewing in die samewerking tussen die private welsynsorganisasie se be-

stuur, die diakonaat en die opgeleide beroepskrag om saam te werk om hulp te verleen aan hulle wat in maatskaplike nood verkeer. Verantwoordelike werkwysse lê in die saamwerk, elkeen met 'n eie taak en 'n eie verantwoordelikheid. Die maatskaplike werker het die verantwoordelikheid vir die deskundige hulpverlening terwyl die diaken die geestelike klimaat bepaal en leiding gee aan die groot geheel waardeur die vakwerk deur die beroepskrag moontlik moet wees. Samewerking en aanvulling, oorleg en uitwisseling van ervaring en gedagtes moet altyd in gedagte gehou word.

Naas die arbeid van die diakonie is „... in principe ieder gemeentelid geroepen tot ... naastenliefde. Daarom kan gesproken worden van het algemene diaconale ambt der gemeenteleden” (Van Klinken, 1961, p. 106). Die bestaan, taak, roeping en vervulling van die mens op aarde hou ook die volgende in: „Het in de wereld zijn houdt in dat wij daarin van Gods liefde zullen getuigen, maar ook dat wij op de plaats waar wij in de wereld zijn, een sociale functie hebben. Als God ons in een bepaalde omgeving geplaatst heeft, zullen wij daarin ook bezig moeten zijn op sociaal gebied en mede verantwoordelijkheid moeten willen dragen voor de ontwikkeling van die sameleving, niet alleen op religieus, maar ook op seculier terrein. Gereformeerden hebben dus ook een stuk verantwoordelijkheid voor de samenleving. Deze verantwoordelijkheid kan zich uiten in het leven roepen van een stichting voor maatschappelijk werk. ... het is in principe bestaanbaar dat een aantal kerkleden samen komen tot het initiatief een stichting voor algemeen maatschappelijk werk op te richten” (Kuik, 1966, p. 71) (dit wil sê die stigting van 'n partikuliere welsynsorganisasie).

3.2 Die beginsel van naasteliefde as grondslag van die welsynsarbeid van die partikuliere welsynsorganisasie

Die liefde tot die naaste het Herbert Krimm (1956, p. 222-226) gedefinieer as: „... die tätige, zur Hilfe entschlossene, von Liebe Bestimmte Zuwendung zum Mitmenschen, wirksam als Ausdruck der Nachfolge Christi und ausgelöst durch das Bewusstsein der Dankbarkeit für alle Wohltaten, die man selbst durch Jesus Christus empfangen hat”. (Vergelyk ook Van Klinken, 1961, p. 106). Hierdie beginsel van naasteliefde bevat volgens Van Rooy *twee* essensiële momente, naamlik: die biologiese band van bloedverwantskap en die sedelike of persoonlikheidsliefde, wat sy uitdrukking vind in die liefdeswet dat jy jou naaste moet liefhê net soos jouself. Volgens hierdie beskouing is die naasteliefde feitlik hierdie sedelike liefde, soos dit gefundeer is in bloedverwantskap en gerig is tot persone wat deur die bloedverwantskap, soos byvoorbeeld in 'n gesin of volk, tot 'n organiese eenheid saamgebind is. (Van Rooy, 1945, p. 47-48).

Bouwman (1928 p. 574) stel die beginsel van naasteliefde en die begroning van die partikuliere inisiatief soos volg: „Ook de particuliere lief-

dadigheid is nodig. Zij is gegrond in de orde, door God in het menselijke samenleven gesteld. God heeft de mensheid als een organisch geheel geschapen, en Hij wil, dat de banden van familie en van zedelijke verhoudingen worden gevoeld, en dat naastenliefde, wederzijdsche steun en barmhartigheid worden geoefend. De particuliere liefdadigheid wortelt dus in het natuurlijke leven”.

Brillenburg-Wurth (1949, p. 251) is baie duidelik oor die uitgangspunt van die naasteliefde en teken ook duidelik die taak van die maatskaplike werk as hy skryf: „Maar terwyl de naastenliefde dus zo iets heel concreets is, niet maar het menselijke, maar die éne heel bijzondere mens... Want mijn naaste kan elk willekeurig mens op een ogenblik worden, als God hem maar op mijn weg plaatst. Of in de geest van Christus' gelijkenis, ik kan elk willekeurig moment de naaste worden van het doet er niet toe wie. Als daar opeens iemand op mij toekomt, in wie God Zelf wat van mij vraagt, dan heb ik niet te vragen, wat dat voor een mens is, een naastebestaande of een vreemde, een partijgenoot of een tegenstander, een vriend of een vijand en daarvan af te laten hangen, of ik een roeping tot liefde tegenover hem heb.

„De christelike naastenliefde, hoe persoonlik ze ook mag zijn, heeft met voorkeur niets te maken”.

„Alleen, ook hier onderskeide men wel. Dat die christelike naastenliefde geen grenzen heeft, betekent niet, dat ze in de betrekking, waarin ik tot mijn naaste sta en in de vorm, waarin ik hem mijn liefde heb te betonen, geen verscheidenheid toelaat. Voor de verscheidenheid in de openbaring der liefde blijft alle plaats”.

Die doel, taak en funksie van die partikuliere inisiatief binne die groot raamwerk van kerk en staat word ook geskets deur Kuyper (1909, p. 551-552) as hy skryf: „Ook bestaat er geen volstrekt bezwaar om op dit terrein van partikulier inisiatief ... te werken ... optreden in philanthropiese verenigingen om te zorgen voor krankzinnigen, voor blinden, voor idioten, ... voor gevallen vrouwe, voor de bestrijding van de drankzucht en de prostitutie, en sinds de laatste evolusie der sosiale woelinge, eweneens voor de bijeenvergadering van die werkliede in gezonde, op Gods Woord gefundeerde vereniginge”.

Dit word as feit aanvaar dat die partikuliere welsynsorganisasies 'n baie belangrike fase in die ontwikkeling van welsynswerk in Suid-Afrika kenmerk. Welsynsorganisasies dra 'n sterk gemeenskapkarakter omdat hulle in die gemeenskap setel en die praktiese openbaring is van die verantwoordelikheid en toegeneentheid om te help voorsien in die maatskaplike behoeftes van nooddrufftiges. Om hulp te verleen is inherent aan die mens en daarom aan die gemeenskap wat tot uiting kom wanneer behoeftes ontstaan wat simpatie en belangstelling wek om hulp te verleen. Sowel in Suid-Afrika as in die buiteland lewer die partikuliere welsynsorganisasie 'n belangrike en omvangryke bydrae op die gebied van die maatskaplike werk. Hierdie instel-

lings was dan ook die baanbrekers wat georganiseerde welsynswerk betref (Lambrechts & Theron, 1960, p. 1).

Soos blyk uit die geskiedenis, het maatskaplike werk in Suid-Afrika histories ontstaan uit die pogings van private persone en organisasies en ook uit die ontwikkeling van die barmhartigheidsdiens van die kerk. Mettertye het die staat egter in die meeste beskaafde lande verantwoordelikheid begin neem vir sekere aspekte van welsynswerk, veral waar die finansiële voorsiening of statutêre optrede noodsaaklik geword het. Daar is egter baie noue samewerking tussen die staat en die private verenigings met betrekking tot welsynswerk sodat Cronje dit omskryf as 'n vennootskap (Cronje, 1964, p. 21-30).

3.3 Die beginsel van geregtigheid as grondslag van die arbeid van die staat

3.3.1 Die beginsel waarop die arbeid van die staat berus

Spier (1950, p. 224) skryf van die staat en staatsgesag: „Het overheids-gesag is niet primair *dienend, doch heersend*, omdat het in de zwaardmacht gefundeerd en juridisch gequalificeerd is”. In aansluiting hierby sê Van Rooy (1945, p. 50) dat die instelling deur God van die owerheidsgesag en die totstandkoming van state op die grondslag van reg en geregtigheid berus en gaan verder: „Die eintlike hoofsaak van die staat is en bly, Calvinisties gesien, die handhawing van reg en orde binne die volksgemeenskap wat hom binne die staatsgrense bevind... Die staat is dan ook die enigste liggaam of instelling wat met die dwang van die swaardmag kan optree. Positief gestel moet die staat volgens die eise van reg en geregtigheid op konstruktiewe wyse, binne die perke van sy bevoegdheid, op elke terrein van die lewe die belange van sy burgers bevorder en wel deur sodanige regsmonotlikhede te skep wat 'n gesonde lewenspeil, sowel geestelik as stoflik, verseker”.

Oor die beginsel van staatsbemoeïing op die gebied van welsynswerk is Bouwman (1928, p. 573) baie duidelik as hy sê: „Ook de overheid kan en mag zich niet onttrekken aan de verzorging der armen. Waar verwaarloosden en ellendigen zijn, die niet door de kerk of door de particulier liefdadigheid geholpen worden, moet de overheid helpen optreden”.

Hy gaan ook prinsipieel en vermanend verder: „De barmhartigheid behoort evenwel niet rechtstreeks tot het terrein van de overheid. Het eigen werk van de overheid is de handhawing en uitoefening der gerechtigheid, het geven van wetten en het bestuderen van het volk ... Wel heeft zij te zorgen, dat de stoffelijke en zedelijke welvaart des volks en dus ook van den enkele bevorderd wordt, en in verband hiermede is het *haar roeping om de kerk en de particuliere liefdadigheid te steunen, maar zelf trede zij alleen aanvullend op*. De staat moet wel naar vermogen zorgen, dat de levensvoorwaarden van de gemeenschap gemakkelijker gemaakt worden, en moet even-

eens de wetten zoo inrichten, dat het stoffelijke welzijn van allen zooveel mogelijk tot zijn recht komt..." (Bouwman, 1928, p. 573).

Die definisie van Grosheide oor maatskaplike werk impliseer ook die aandeel van die staat as hy sê: „Maatschappelijk werk is allerlei arbeid, die geschiedt ter leniging van armoede en ellende, naast den steun van diaconie, armbestuur en particuliere liefdadigheid" (Grosheide, 1934, p. 689).

Berkhof is dit ook eens dat die staat naas die kerk en die partikuliere welsynsorganisasie 'n taak en roeping het om te vervul op die gebied van die maatskaplike werk. Hy skryf: „Het gaat om een regering en een daarbij behorende wetgeving en ambtenaren-apparaat, die doordrongen zijn van de gedachte dat de overheid niet alleen politieel de orde heeft te handhaven, maar ook verantwoordelijk is voor het welzijn van de burgers van de wieg tot het graf, zodat ze maatregelen moet nemen om de risico's, die de leefbaarheid van hul bestaan bedreigen, zo klein mogelijk te maken. De staat gaat dus hulp bieden aan de hulpelozen... Want het gaat om ondersteuning der armen, verzekering van brood en arbeid, hulp aan gebrekkigen, zorg voor bejaarden, weduwen, en wezen. En dit alles wordt uitgevoerd met de steun van het maatschappelijk werk als een apart vak met eigen technieken". (Berkhof, 1961, p. 22-23).

Ook Van Dijk en Kuiper is van mening dat die staat naas die uiteenfening van die swaardmag, ook 'n taak het in verband met die harmonisering van die privaat belange en die versorging van sy onderdane deur die instelling en handhawing van die openbare orde in die samelewing.

Daar kan aanvaar word dat die staat in die algemeen en in besonder in die Republiek van Suid-Afrika beslis 'n taak en roeping het ten opsigte van welsynwerk. Die staat se aandeel in welsynwerk het twee aspekte, naamlik die beleidsbepaling en beplanning en die behartiging van welsyniens waarvoor dit verantwoordelikheid aanvaar het. In die uitvoering van reg en geregtigheid bevorder die staat nie alleen die algemene welsyn van die bevolking as geheel nie, maar dit moet ook toesien dat die welsyniens waarvoor dit verantwoordelikheid aanvaar het, aan almal wat daarop geregtig is, gelewer word. (Cronje, 1968, p. 165. Vergelyk Theron & Stulting, 1961, p. 90). Benewens beleidsbepaling en beplanning van welsynsdienste hou die staat hom hoofsaaklik besig met sekere juridiese aspekte byvoorbeeld met betrekking tot beskerming van kinders, asook materiële hulp aan minderbevoorregte burgers van die land.

In die lig van die ontwikkeling van die geskiedenis van Suid-Afrika het die Kerk, Staat en partikuliere welsynsorganisasies elkeen op een of ander tyd sterk op die voorgrond getree by die verlening van hulp aan noodlyndes. Tradisioneel is hierdie afgebakende terreine gehandhaaf en erkenning van die gemeenskap verwerf.

Wetenskaplike bewysgronde erken die bestaan van die drie instansies wat hulle met maatskaplike versorging besig hou, hoewel die grondslag, be-

ginsels en wyse van hantering verskil. Daar is ook kerkregtelike regverdiging vir die toetrede van die kerk, staat en partikuliere welsynsorganisasie tot die gebied van welsynswerk en hulpverlening soos blyk uit die uitsprake van Bouwman, Kuyper en andere.

Tereg waarsku Bouwman (1928, p. 251): „Daarom mag het natuurlike (staat) leven niet geknecht worden onder het kerkelijke leven doch evenmin mag de kerk gebracht worden onder het juk van den staat, maar moeten kerk en staat naar eigen levenswetten samenwerken ter ere Gods”. Ook Biesterveld, Van Lonkhuizen en Rudolph (1907, p. 360-361) skryf: „... wij weerstaan ook alle clericalisme, dat meent, de dingen worden alleen goed gedaan, als zij door het ambt (kerklike) geschieden... dat alles dus door het ambt beheerst worden... In den grond is deze gedachte niet vrij van den Roomschen zuurdeesem”.

Bouwman (1928, p. 573) skets baie duidelik die Calvinistiese benadering in verband met maatskaplike versorging as hy dit onomwonde stel dat die staat moet sorg vir die uitoefening van reg en geregtigheid, die administrasie van wette ensovoorts. Daarbenewens moet die staat ook sorg dat die materiële en sedelike welsyn van die hele bevolking en die enkeling bevorder word en in verband hiermee is dit ook die roeping van die staat om die kerk en die partikuliere inisiatief te steun en verder aanvullend op te tree.

Die versorgingsfunksies van die kerk, staat en private welsynsorganisasies word in ooreenstemming met die struktuur van die onderskeie instansies onderneem by wyse van die besondere kanale wat daarvoor ingestel is. Verder word die welsynsaktiwiteit onderneem by wyse van die besondere kanale wat daarvoor ingestel is. Verder word die welsynsaktiwiteit onderneem in ooreenstemming met die besondere beginsels eie aan die kerk, staat en partikuliere inisiatief.

Die maatskaplike beleid ten opsigte van die welsynsaktiwiteit wat deur die jare vanaf die blanke besetting aan die Kaap tot nou gevolg is, is ook in ooreenstemming met bogenoemde uitgangspunte. Selfs die Christelike mensbeskouing is ingesluit in die ooreenkoms tussen die Staat en die partikuliere welsynsorganisasies waar aanvaar word dat hulpverlening moet geskied met die inagneming van die kerk- en kultuurverband van hulpbehoewendes.

In aansluiting hierby en met die inwerkingtrede van die Nasionale Welsynswet kom dr. Brümmer (1966, p. 22) tot onlangs Adjunk-Sekretaris van Volkswelsyn, tot die volgende slotsom: „The principle upon which the Department's policy is based is that every citizen is responsible for his own welfare and social adjustment, that of his family and of the community. Only where the citizen fails to sustain his independence in these regards, does the State come to his assistance in co-operation with private effort. This is the principle which expresses the character of the nation and distinguishes the Republic of South Africa from a welfare state”.

REFERENCES

- BERKHOF, H. 1961. De gemeente in het Christelijk maatschappelijk werk. (*In Mens en ontmoeting; enige facetten van het Protestants-Christelijk maatschappelijk werk. Den Haag, Van Keulen, p. 22-23*).
- BIESTERVEELD, P. 1908. Het huisbezoek. Kampen, Bos.
- BIESTERVEELD, P., VAN LONKHUIJZEN, J., RUDOPH, R.J.W. 1907. Het diaconaat; handboek ten dienste der diaconieën. Hilversum, Witzel.
- BOUWMAN, H. 1928-1934. Gereformeerd kerkrecht. Kampen, Kok. 2dle.
- BRILLENBURG WURTH, G. 1949. Het Christelijk leven; grondlijnen der ethiek. Kampen, Kok.
- BRUMMER, F. 1966. Thirty years of social welfare. *Volkswelsyn en pensioene*, 1(1):22.
- COUGHLIN, B.J. 1965. Church and state in social welfare. New York, Columbia Univ. Press.
- CRONJE, G. 1968. Mens tot medemens; 'n algemene inleiding tot die maatskaplike sorg. 3e opnuut verwerkte en uitgebr. uitg. Kaapstad, H.A.U.M.
- CRONJE, G. 1964. 'n Prinsipiële uiteensetting van die vennootskap van die staat en die partikuliere welsynorganisasie op die gebied van die maatskaplike sorg. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe*, 4(1):21-30.
- DENGERINK, J.D. 1948. Critisch.-historische onderzoek naar de sosiologische ontwikkeling van het beginsel der "sovereiniteit in eigen kring" in de 19e en 20e eeuw. Kampen. Proefskrif – Vrije Universiteit, Amsterdam.
- GROSHEIDE, F.W., red. 1934. Korte Christelijke Encyclopaedie. Kampen, Kok.
- KRIMM, H. 1956. Diakonie. (*In Kurrenberg, F. Evangelisches Soziallexikon. 2. unocränd. Aufl. Stuttgart, Kreuz. p. 222-226*).
- KUIK, G. 1966. Het algemene in het gereformeerd maatschappelijk werk. *Tijdschrift voor maatschappelijk werk*, 20(3):71.
- KUYPER, A. 1908-1909. Encyclopaedie der Heilige Godgeleerdheid. Kampen, Kok. 3dle.

LAMBRECHTS, H.C. & THERON, E. 1960. Vrouevolksdiens; die werk van die Afrikaanse Christelike vrouevereniging. Kaapstad, H.A.U.M.

POP, F.J. 1964. Bijbelse woorden en hun geheim; theologiese verklaring van een aantal Bijbelse begrippe. 's-Gravenhage, Boekencentrum.

SPIER, J.M. 1950. Inleiding in de wijsbegeerte der wetsidee; 4e herz. en verm. dr. Kampen, Kok.

THERON, E. & STULTING, A.A. 1961. Maatskaplike dienste in Suid-Afrika; 'n kort inleiding. Stellenbosch, Universiteits Uitgevers en -Boekhandelaars.

VAN DIJK, R. s.j. Mens en medemens; een inleiding tot de algemene sociologie. Wageningen, Zomer & Keunings.

VAN KLINKEN, J. 1961. Kerk en gezinsmaatschappelijk werk; enkele samehangen tussen organisatievorm en integratie in de gereformeerde kerken in Nederland. Groningen. Proefskrif - Vrije Universiteit, Amsterdam.

VAN LOGGERENBERG, N.J.H. 1965. Die staatkundige beleid ten opsigte van voiksorg in die Republiek van Suid-Afrika. Bloemfontein. Verhandeling (M.A.) - U.O.V.S. Bloemfontein.

VAN ROOY, J.C. 1945. Die betekenis van die Calvinisme vir die hedendaagse voiksorg. (In Federasie van Calvinistiese studenteverenigings in Suid-Afrika. Op die voorpunt van die tye. Redaksie: H.G. Stoker en J.D. Vorster. Jubileumtoesprake gerig tot Korps Veritas Vincet, 1944. Stellenbosch, Pro Ecclesia, p. 41-58).

WIJNTERP, H. 1964. De plaats van onze stichtingen voor maatschappelijk werk en de plaats van de diaken in het bestuur. (Het diakonaal, (61(5):142.